

Handläggare
Andreas Christoffersson
Björn Bylund

Datum
2014-09-23

Diarienummer
UAN-2014-0500

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden

Åtgärder för att lyfta yrkesprogrammets status **- Yrkes-SM i Uppsala 2018, en möjlighet**

Förslag till beslut

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad föreslår utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden besluta

att utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden rekommenderar Utbildningsnämnden, i syfte att öka kvaliteten och attraktiviteten i yrkesutbildningen, i enlighet med förslag till skrivelse, att medel avsätts långsiktigt för:

- Marknadsföring av yrkesprogrammen
- Utveckling av lokala programråd och yrkescollege
- Utveckling av studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan avseende yrkesprogram med fokus på omvärldsfrågor kopplat till framtida kompetensförsörjning och branschbehov
- Kvalitetssäkring av APL
- Feriearbete för elever på yrkesprogram
- Arbete med entreprenöriellt förhållningssätt
- Utveckling av en aktivitetstrappa för samverkan skola och arbetsliv, i ett 0-19 perspektiv
- Arbetslivsorientering och arbetsmarknadskunskap i grundskolan, kombinerat med yrkespraktik, för att öka kunskapen hos ungdomarna inför kommande gymnasieval
- Tidiga insatser för att möta elever med särskilda behov och bristande kunskaper
- Insatser för att öka internationalisering i yrkesutbildningen

att utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden föreslår kommunstyrelsen att ta initiativ till att en projektgrupp för yrkes-SM 2018 tillsätts och att medel i budget för 2015 reserveras för uppstart av en yrkeslärarplattform samt övriga uppstartsaktiviteter, i enlighet med förslag till skrivelse

Sammanfattning

Antalet elever som söker till gymnasiets yrkesprogram har stadigt minskat de senaste åren. Samtidigt visar prognoser på ett framtida kompetensbehov inom yrken där en gymnasial

yrksexamen krävs. Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad har genomfört en studie av orsaker till avbrott samt sammanställt möjliga handlingsalternativ för att öka yrkesprogrammets status.

Ärendet

Yrkesprogrammets status

Under hösten 2013 och våren 2014 genomförde kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad (UAK) en fördjupad studie av problem och orsaker till den höga avbrottsfrekvensen på fyra yrkesprogram i Uppsala. Som ett resultat av studien uppdrogs åt kontoret att ta fram ett förslag till möjliga åtgärder för att förbättra genomströmningen.

Under hösten 2014 presenterade sedan Skolinspektionen sin granskning av den skolförlagda undervisningen inom fem av gymnasieskolans yrkesprogram. Rapporten visade att 60 av de 64 granskade skolorna behöver utveckla sitt arbete inom ett antal riskområden som sammantaget kan leda till att eleverna avbryter sina studier. Skolinspektionens rapport understryker i stort de slutsatser som UAKs rapport visar.

Den fördjupade studien som UAK genomfört visar på ett behov av att höja yrkesprogrammets status. Resultatet ligger i linje med slutsatser som dragits av exempelvis SKL, Regionförbundet och Svenskt Näringsliv. Det finns naturligtvis flera orsaker till att andelen avbrott är högre på de fyra program som studerats än andra program. Sammanhangen är också komplexa, varför det är svårt att ta fram enkla lösningar på de problem som finns. Det har dock varit möjligt att urskilja några mönster och i rapporten lyfts dessa fram. Nedanstående områden behöver utvecklas.

- *Rätt förväntningar på utbildningen*
Tydligare information i grundskolan om vad utbildningen leder till, möjliga yrkesutgångar och vilka krav som ställs på eleverna under utbildningen
- *Lärares positiva förväntan*
Undersöka nya vägar att utgå från individens intressen och drivkrafter och att finna fler verksamma sätt att tydliggöra lärarnas positiva förväntan på alla elevers möjlighet att lyckas
- *Samverkan med arbetslivet*
För sen praktik, för lite praktik, för lite samverkan med arbetslivet i den skolförlagda utbildningsdelen gör att utbildningarna inte har en tydlig förankring i arbetslivet. Därmed går skolorna miste om en möjlighet att ta tillvara på och öka elevers engagemang och drivkraft

Skolinspektionen utgår i sin granskning från huvudfrågeställningen:

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

Resultaten visar på ett antal problemområden:

- Eleverna känner ofta inte till målen för utbildningen och/eller ges inte inflytande över undervisningens innehåll och arbetssätt.
- Kunskapsinnehållet placeras inte i ett för eleverna relevant sammanhang där programmets examensmål och elevernas valda inriktning på programmet hänger ihop.
- På en del skolor får eleverna inte heller kontinuerlig återkoppling där elevernas kunskaper sätts i relation till kunskapskraven, på ett sätt som visar på elevens utvecklingsmöjligheter. Elevernas tillit till den egna förmågan stärks därmed inte.
- På drygt hälften av skolorna får elever i behov av särskilt stöd inte åtgärder som är anpassade utifrån de behov eleven har.
- Skolinspektionen finner också att förväntningarna på eleverna måste höjas. Undervisningen läggs ibland på en alltför låg nivå. Lärarna har ibland ambitionen att så många som möjligt ska klara av kursen och förenklar därmed innehållet i ämnet.

Elevers val

I Uppsala väljer få elever att läsa vid ett yrkesprogram jämfört med riket. Sedan den nya gymnasieskolan trädde i kraft kan man se en förstärkning av den trend som börjat tidigare; en större andel elever väljer högskoleförberedande program istället för yrkesprogram.

	2008	2009	2010	2011 ¹	2012	2013
Uppsala kommun	38,2	36,5	35	29,6	25	21,4
Samtliga kommuner	53,8	54,0	53,5	49,6	42,5	40,6

Andel elever i gymnasieskola, år 1-3, i Uppsala som läser på yrkesprogram²

Samtidigt är också fler elever obehöriga till nationella program efter avslutad grundskola och fler elever läser därför på något av de fem introduktionsprogrammen. I september 2014 var 15,9 % av eleverna i årskurs 1 inskrivna vid ett introduktionsprogram. Av dessa läste de flesta (drygt 60 %) på språkintruktionsprogrammet.

De tidigare yrkesförberedande programmens andelar av gymnasieskolans nybörjarelever har minskat fr.o.m. hösten 2008. Den största minskningen inträffade 2011, det vill säga i samband med införandet av den nya gymnasieskolan, GY11. Den relativa minskningen från hösten 2012 till 2013 för yrkesprogrammen är dock inte lika stor som den varit under senare år. Att en allt mindre andel av eleverna år från år har valt yrkesprogram har lett till en stor skillnad i elevfördelningen mellan programtyperna.

Etablering på arbetsmarknaden

Med grund i Skolverkets data har LO gjort en sammanställning³ som visar att bara var tredje elev som slutför en gymnasial yrkesutbildning har en etablerad ställning på arbetsmarknaden

¹ Den nya gymnasieskolan 2011 innebar att medieprogrammet upphörde. En stor andel elever som tidigare läste på medieprogrammet valde då istället samhällsprogrammet med medieinriktning.

² 2008-2010 avser elever på barn- och fritids-, bygg-, el-, energi-, estetiska-, fordons-, handels- och administrations-, hotell- och restaurang-, hantverks-, industri-, livsmedels-, medie-, naturbruks- eller omvårdnadsprogrammet. Från 2011 avses även yrkesprogrammen enligt GY2011. Siffrorna för 2011 och 2012 är ungefärliga då elever dessa år läste enligt både den gamla och den nya gymnasieskolan. Kolada

³ Leder yrkesutbildningar till jobb i Sverige?, Landsorganisationen i Sverige, oktober 2014

ett år efter avslutade studier. LO pekar dessutom på att förutsättningarna för arbete varierar utifrån vilket program eleven har läst. Högst etableringsstatus har elever från fordons-, energi- och byggprogrammet medan bland annat barn- och fritids- samt livsmedelsprogrammet har lägst etablering. Mansdominerade program har generellt högre etableringsgrad än kvinnodominerade.

LOs slutsatser är bland annat att branscherna bör få större inflytande över utformning och genomförande av yrkesutbildningarna, att arbetsplatsförlagt lärande (APL) måste stärkas i såväl kvalitet som tillgänglighet för eleverna samt att arbetsmarknadskunskap som moment i gymnasiet bör införas.

I syfte att koppla utbildningarna närmare respektive bransch och samtidigt göra utbildningarna mer attraktiva borde extraarbete erbjudas samtliga elever på yrkesprogrammen. Den nya arbetsmarknadsförvaltningen har uppdraget att arbeta med feriearbete och feriepraktik och skulle kunna få ett utvidgat ansvar från arbetsmarknadsnämnden att även arbeta för att samtliga elever på yrkesprogrammen erbjuds möjlighet till extrajobb kopplat till det yrke man studerar för.

Framtida kompetensbehov

Enligt Regionförbundet⁴ finns ett rekryteringsbehov på 50 000 individer i Uppsala län 2013-2025. Pensionsavgångar står för 60 % av dessa, resten är tillväxtskapade arbetstillfällen. Tonvikten på de nya arbetstillfällena är stark på tjänstesektorn och speciellt arbetsmarknaden i Uppsala. Ca 45 % av arbetstillfällena kommer att kräva gymnasium eller yrkeshögskola, max 2 år. Resterande 55 % kräver högre utbildning. Områden med stor efterfrågan är till exempel vård och omsorg, detaljhandel, trädgård och fordon och transport.

En effektiv och attraktiv yrkesutbildning är av stor betydelse för att möta de utmaningar som bland annat Skolverkets och Regionförbundets prognoser pekar ut. I en rapport som Ratio och Malmö högskola presenterade under 2014 betonas vikten av en fungerande övergång mellan skola och arbetsliv. ”Om övergången skola-arbetsliv kortas och matchningen på arbetsmarknaden underlättas höjs sysselsättningsgraden och arbetslöshetstalen sjunker.”⁵ Rapporten pekar dock vidare på att forskning och erfarenhet visar att positiva effekter av yrkesutbildning är avhängigt hur väl utbildningen organiseras och att det skapas villkor som främjar kvalitetssäkrade investeringar i utbildningen. Det måste alltså finnas ett intresse och engagemang bland berörda aktörer så som företag och branscher, ungdomar, fackliga organisationer, stat och kommun. ”Helt avgörande är att det finns företag och arbetsplatser som ser värdet av yrkesutbildning och av att erbjuda möjligheter till lärande på arbetsplatserna.”

Skolverket pekar på riskerna med att den vikande efterfrågan av yrkesutbildningar kan leda till nedläggning av sådana. Ett nedlagt program innebär vidare risk för att lärare och utrustning skingras och en återetablering av samma program därför medför stora kostnader. ”Nedlagda utbildningar riskerar därför att förbli nedlagda även om behoven

⁴ Arbetsmarknadsrapport 2014, Kompetensforum Uppsala län, Regionförbundet och Tillväxtverket

⁵ Sid 9, Yrkesutbildning i förändring – utmaningar och möjligheter ur ett forsknings- och aktörsperspektiv, Jonas Olofsson, Ratio och Malmö högskola, Rapport nr 10, 2014

uppstår på nytt.”⁶ För att motverka att för framtiden betydelsefulla utbildningar läggs ner behöver yrkesutbildningens status stärkas för att få fler elever att söka sig till sådana utbildningar.

Yrkesutbildningen upphäver skillnaden mellan formellt och informellt lärande. Eleven blir en aktiv part där delaktighet och motivation är viktiga förutsättningar för lärandet. Avgörande enligt forskare och praktiker inom området är att lärandet på arbetsplatsen struktureras och stöds. Eleverna måste garanteras en kombination av generella teoretiska kunskaper och praktiska färdigheter för att få yrkesmässig bredd och självständiga och kritiska perspektiv.⁷ Uppföljningar och utvärderingar, där branschernas parter i samverkan finns med och granskar skolornas utbildning, skulle kunna innebära en garant för utbildningens kvalitet.

Studie- och yrkesvägledningens betydelse för yrkesutbildningens status pekas ut i flera rapporter. Det framhålls som viktigt att studie- och yrkesvägledarna ger en positiv bild av yrkesutbildningarna. En anledning till nedgång i antal och andel sökande kan delvis bero på att yrkesutbildningen presenteras som ett andrahandsalternativ.⁸ En fungerande samverkan mellan arbetsliv och skola är en förutsättning för en fungerande studie- och yrkesvägledning.⁹ Studie- och yrkesvägledningen är därmed ett större ansvar än endast för studie- och yrkesvägledaren. I Vetlanda kommun finns en gemensam arbetsplan för entreprenöriellt lärande, samverkan mellan skola och arbetsliv och studie- och yrkesvägledning. Med planen lägger kommunen en lägstanivå för vad varje elev ska delta i under hela skoltiden, från förskola till gymnasium. En sådan modell som bygger på utveckling av en aktivitetstrappa för samverkan mellan skola och arbetsliv och som omfattar samtliga skolformer ger barn och ungdomar förbättrade möjligheter att göra välgrundade utbildningsval.

För att möta den framtida efterfrågan på kompetens inom bristyrken och förbättra matchningen på arbetsmarknaden behöver utbildningen även mer av praktiska inslag där barn och unga får möjlighet att omsätta kunskap i praktiken, lära sig om hur yrkeslivet fungerar och utveckla praktiskt kunnande som gör att de på sikt står bättre rustade för det framtida arbetslivets krav.¹⁰ En utvecklad PRAO i grundskolan kopplat till arbetsmarknadskunskap i skolan skulle ge elever en bättre förståelse för arbetslivets krav och möjligheter.

Internationalisering

Internationellt samarbete mellan yrkesutbildningar har visat sig vara ett sätt att öka yrkesutbildningarnas status och kvalitet. Under 2013 initierades ett sådant arbete av Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden, där Bolandgymnasiet var drivande med stöd av Regionförbundet. En fortsatt utveckling av detta arbete på flera yrkesprogram lyfter yrkesutbildningarna och kan locka fler sökande till programmen.

Kvaliten i yrkesutbildningarna och möjligheten till rörlighet för ungdomar mellan länder i EU underlättas av att länderna har samma kurser och utbildningsmoment och är överens om vad

⁶ Sid 24, Rapport ”Nationella program” 414:2014, Skolverket 2014

⁷ Sid 10, Yrkesutbildning i förändring – utmaningar och möjligheter ur ett forsknings- och aktörsperspektiv

⁸ Sid 16-17, Yrkesutbildning i förändring

⁹ Sid 53, Framtid och arbetsval, SKL, 2013

¹⁰ Sid 18, Vad är kompetens, Ratio, 2013

dessa innebär och hur de betygssätts. Certifieringar för olika yrken kan då ges oberoende av i vilket land en kurs genomförs. En modell för detta som sedan några år arbetats med inom EU är ECVET (European Accumulation and Transfer Credit System for Vocational Education and Training).

Ett sätt att gå vidare med att öka kvaliteten på yrkesutbildningarna är direkta ekonomiska satsningar på internationellt studentutbyte och även utbyte på lärarnivå. En del i en sådan satsning kan vara att utveckla modellen med ECVET på regional och lokal nivå. På sikt kan en sådan satsning ge resultat genom att teknikområdet försörjs i tillräcklig omfattning med den arbetskraft de är i behov av.

Utvecklingen går mot större rörlighet mellan länder, vilket kräver att utbildningarna är utbytbara och att samordnade krav ställs på certifieringar i olika länder. En samordning måste då också ske mellan de krav som ställs från olika branscher för certifieringar och de krav som ställs i läroplaner för examen.

Yrkes-SM

2018 har Uppsala ett erbjudande att arrangera yrkes-SM. I samverkan med Regionförbundet och övriga kommuner i länet ges då tillfälle att lyfta yrkesprogrammets status och synliggöra dessa i ett positivt sammanhang.

För att dra mesta möjliga nytta av att genomföra ett sådant arrangemang bör en flerårig arbetsplan läggas:

2015 Yrkeslärarkonferens – plattform för satsning på yrkesutbildning, workshops, mindre evenemang i centrala Uppsala

2016 Prova på-aktivitet och uttagningstävlingar för SM – yrkesutbildningens år

2017 Prova på-aktivitet och Upplandsmästerskap

2018 Yrkes-SM

2019 Uppföljning, utvärdering och utveckling - yrkeslärarkonferens

För att lyckas med en flerårig satsning på yrkesprogrammen med yrkes-SM som fokus bör kommunen ta ett helhetsgrepp. Samverkan mellan kommunstyrelsen, utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden med respektive förvaltningsorganisation måste ske. I arbetet bör också Destination Uppsala, lokala branschorganisationer och arbetsliv involveras.

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad

Jan Holmlund
T f direktör

Bilaga 1 UAN Åtgärder för att lyfta yrkesutbildningen skrivelse KS

Bilaga 2 UAN Åtgärder för att lyfta yrkesutbildningen skrivelse UBN

Bilaga 3 Worldskills Sweden, Avsiktsförklaring gällande yrkes-SM 2018

Handläggare
Andreas ChristofferssonDatum
2014-11-25Diarienummer
UAN-2014-0500**Förslag**

Kommunstyrelsen

Åtgärder för att lyfta yrkesprogrammets status - Yrkes-SM i Uppsala 2018, en möjlighet

Antalet elever som söker till gymnasiets yrkesprogram har stadigt minskat de senaste åren. Samtidigt visar prognoser på ett framtida kompetensbehov inom yrken där en gymnasial yrkesexamen krävs. Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden har i både sin roll som utbildningsansvarig för gymnasieskolan och i sin roll som ansvarig för kommunens arbetsmarknadsåtgärder sett ett behov att lyfta yrkesprogrammets status och långsiktigt trygga försörjningen av yrkeskompetens i kommunen.

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden har i tjänsteskrivelsen (bilaga 1) sammanställt ett förslag till åtgärder och bakgrundsbeskrivning.

Yrkes-SM

2018 har Uppsala ett erbjudande att arrangera yrkes-SM. I samverkan med Regionförbundet och övriga kommuner i länet ges då tillfälle att lyfta yrkesprogrammets status och synliggöra dessa i ett positivt sammanhang. Yrkes-SM är också i sig ett stort event som attraherar många besökare under en veckas tid.

För att dra mesta möjliga nytta av att genomföra ett sådant arrangemang bör en flerårig arbetsplan läggas:

2015 Yrkeslärarkonferens – plattform för satsning på yrkesutbildning, workshops, mindre evenemang i centrala Uppsala

2016 Prova på-aktivitet och uttagningstävlingar för SM – yrkesutbildningens år

2017 Prova på-aktivitet och Upplandsmästerskap

2018 Yrkes-SM

2019 Uppföljning, utvärdering och utveckling - yrkeslärarkonferens

För att lyckas med en flerårig satsning på yrkesprogrammen med yrkes-SM som fokus bör kommunen ta ett helhetsgrepp. Samverkan mellan kommunstyrelsen, utbildningsnämnden och arbetsmarknadsnämnden med respektive förvaltningsorganisation måste ske. I arbetet bör också Destination Uppsala, lokala branschorganisationer och arbetsliv involveras.

Nämndens förslag är att Kommunstyrelsen tar ett övergripande ansvar för yrkes-SM och för att den avsiktsförklaring som WorldSkills Sweden (bilaga 2) tillsänt kommunen undertecknas.

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden

Mohamad Hassan
Ordförande

Lotta von Wowern
Sekreterare

Handläggare
Andreas ChristofferssonDatum
2014-11-25Diarienummer
UAN-2014-0500**Förslag**

Utbildningsnämnden

Åtgärder för att lyfta yrkesprogrammets status

Antalet elever som söker till gymnasiet yrkesprogram har stadigt minskat de senaste åren. Samtidigt visar prognoser på ett framtida kompetensbehov inom yrken där en gymnasial yrkesexamen krävs. Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden har i både sin roll som utbildningsansvarig för gymnasieskolan och i sin roll som ansvarig för kommunens arbetsmarknadsåtgärder sett ett behov att lyfta yrkesprogrammets status och långsiktigt trygga försörjningen av yrkeskompetens i kommunen.

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden har i tjänsteskrivelsen (bilaga 1) sammanställt ett förslag till åtgärder och bakgrundsbeskrivning.

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden rekommenderar Utbildningsnämnden, i syfte att öka kvaliteten och attraktiviteten i yrkesutbildningen, att medel avsätts långsiktigt för:

- Marknadsföring av yrkesprogrammen
- Utveckling av lokala programråd och yrkescollege
- Utveckling av studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan avseende yrkesprogram med fokus på omvärldsfrågor kopplat till framtida kompetensförsörjning och branschbehov
- Kvalitetssäkring av APL
- *(Extraarbete för elever på yrkesprogram)*
- Arbete med entreprenöriellt förhållningssätt
- Utveckling av en aktivitetstrappa för samverkan skola och arbetsliv, i ett 0-19 perspektiv
- Arbetslivsorientering och arbetsmarknadskunskap i grundskolan, kombinerat med yrkespraktik, för att öka kunskapen hos ungdomarna inför kommande gymnasieval
- Tidiga insatser för att möta elever med särskilda behov och bristande kunskaper
- Insatser för att öka internationalisering i yrkesutbildningen

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden

Mohamad Hassan
OrdförandeLotta von Wowern
Sekreterare

AVSIKTSFÖRKLARING

Worldskills Sweden AB och Uppsala kommun har denna dag enats om följande avsiktsförklaring avseende YrkesSM 2018.

Bakgrund

YrkesSM genomfördes för första gången år 2004 i Piteå. Evenemanget har vuxit sedan dess och har genomförts på olika orter runt om i landet. År 2018 är det dags att för första gången ta YrkesSM till Uppland.

YrkesSM vänder sig i första hand till elever på högstadiet som erbjuds en unik möjlighet att stifta bekantskap med många olika yrken och framtida möjligheter. YrkesSM är även uttagningstävlingar till deltagande i det svenska Yrkeslandslaget som tävlar internationellt. YrkesSM vänder sig även till äldre ungdomar som finns i studier eller är arbetssökande.

YrkesSM är den största återkommande mötesplatsen för olika intressenter i svensk yrkesutbildning. Skolledare, lärare, SYV, arbetsmarknadens parter samt politiker erbjuds möjligheter till dialog om framtidens yrkesutbildning.

Parterna i denna avsiktsförklaring delar ambitionen att öka kvaliteten i grundläggande yrkesutbildning, förbättra yrkesutbildningens status och konkret visa på yrkesutbildningens möjligheter till jobb, eget företagande eller fortsatta studier.

YrkesSM 2018

YrkesSM 2018 skall genomföras i Uppsala. Plats och datum skall bestämmas.

YrkesSM skall vara en inspirerande manifestation för yrkesvägledning och framtidslust.

Parterna är ense om att tillsammans diskutera lämpliga aktiviteter inför YrkesSM 2018.

Parterna skall vid slutet av 2015 utforma särskilt avtal som reglerar respektive parts åtaganden.

Uppsala den 30 oktober 2014

För Worldskills Sweden AB

För Uppsala kommun

Pontus Slättman